

Український Католицький Університет
Інститут екуменічних студій

**ДИСКУСІЇ ЩОДО ЧИСТОТИ ОБРЯДУ
В ЛОНІ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ
ЦЕРКВИ**

Магістерська робота
студентки МПЕН
Ольги Мелимуки

Науковий керівник:
д-р Антуан Аржаковський

Львів 2010

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Історія впливів латинського обряду на літургійно-обрядове життя Української Греко-Католицької Церкви від Берестейської унії до сучасності.....	8
1. 1. Літургійні питання у ранній післяберестейський період.....	8
1. 2. Замоїський синод і його значення для Української Греко-Католицької Церкви.....	17
1. 3. Час після Замоїського синоду і наслідки латинізації. Діяльність Митрополита Андрея Шептицького.....	20
1. 4. Питання чистоти обряду в часи підпілля та після легалізації УГКЦ у 1989 р. Сучасний стан.....	29
Розділ 2. Питання чистоти обряду на сучасному етапі. Погляди греко-католицького духовенства Львівської архієпархії та Коломийсько-Чернівецької єпархії.....	37
2. 1. Питання «обрядової чистоти» у середовищі духовенства Львівської Архієпархії.....	39
2. 2. Погляди духовенства Коломийсько-Чернівецької Єпархії на західні обрядові запозичення в УГКЦ.....	53
2. 3. Порівняльний аналіз поглядів духовенства Львівської Архієпархії та Коломийсько-Чернівецької Єпархії на латинські запозичення в літургійно-обрядовому житті УГКЦ.....	66
Висновки.....	70
Список використаних джерел та літератури.....	74

Вступ

Питання обрядової чистоти було актуальним ще від початків існування унійної Церкви і завжди породжувало резонансні дискусії, діаметрально протилежні погляди, які, однак, часто були породжені єдиною метою – прагненням вберегти унікальність нашої Церкви як своєрідного містка між Сходом і Заходом (хоча часто питання обряду використовувалося і як засіб, спрямований далеко не на благородні цілі).

Особливості розвитку літургійно-обрядового життя УГКЦ, а зокрема, і той аспект, який стосується впливів латинського обряду, розглядали багато дослідників від самих початків існування унійної Церкви: Першим великим дослідженням богослуження й обрядів русинів-католиків була «Церковная уния» А. Хойнацького (1871 р.). Н. Одинцов розглядає цю тематику в низці статей під спільною назвою «Униатское богослужение». Різноманітні дослідження в галузі літургії публікував на зламі XIX-XX століть А. Дмитрієвський. Не можемо не згадати праці, що вийшли з-під пера Попеля та Пелеша, в яких подано інформацію про тогочасну літургію, проте розглянуто її з погляду радше богослов'я та духовности, ніж історії. Першим значним русько-католицьким дослідженням є стаття Боцяна *De modificationibus in textu slavico liturgiae S. Ioannis Chrysostomi apud Ruthenos subintroducitis*, де автор скористався попередньо виданими працями Хойнацького, Одинцова, Дмитрієвського та інших, проте зосередився на самих літургійних текстах. Вагомою і всебічною є стаття С. Рудя «Літургія св. Івана Золотоустого...», написана через тридцять років після дослідження Боцяна. Коли Конгрегація у справах східних Церков почала готувати до друку руські католицькі видання, то праці, в яких розглядалися руські богослужбові звичаї, стали з'являтися і в Римі. Дослідженню руських звичаїв унійної Церкви присвятив багато праць К. Королевський, який був членом літургійної комісії Конгрегації у справах східних Церков. Літургійних питань торкався А. Рас (зокрема, у статті *Le Liturgicon ruthène depuis l'Union de Brest*). Добре використав матеріали римських архівів І. Прашко у своїй праці *De Ecclesia Ruthena Catholica*, в якій автор розглядає період 1655–1665 рр. Кілька

важливих праць, що торкаються зазначеного часу, написав М. Соловій. Важливі дослідження з цієї теми зробив у своїх статтях М. Ваврик, Ч. Сипович¹.

Повне і вичерпне дослідження зробили Л. Гуцуляк, П. Галадза, вагомими є праці С. Сенік, Б. Гудзяка, Т. Шманька. Перелік дослідників можна продовжувати, оскільки меншою чи більшою мірою особливості літургії УГКЦ (зокрема, і роль латинських обрядових елементів) часто цікавили науковців-богословів.

Метою цієї роботи є дослідження специфіки західних обрядових впливів на східний обряд Української Греко-Католицької Церкви через синхронний та діахронний аналіз явищ літургійно-обрядового запозичення.

У межах цієї мети ставимо перед собою конкретні **завдання**, які б допомогли розкрити суть латинських обрядових впливів на Візантійський обряд:

1. Окреслити історичний контекст обрядової взаємодії Східного і Західного обрядів УГКЦ.
2. Виявити причини і наслідки впливів Римо-Католицької Церкви на обрядове життя УГКЦ в минулому і сучасному.
3. Проаналізувати специфіку сприйняття запозичень окремими частинами Української Греко-Католицької Церкви.
4. Розглянути практику запозичень з латинського обряду з точки зору антиномій: консолідація і деструкція, розвиток і занепад.
5. Охарактеризувати специфіку трансформації і адаптації обрядових особливостей Римо-Католицької Церкви у Візантійському обряді УГКЦ.
6. Проаналізувати роль впливів латинського обряду на візантійський обряд УГКЦ з точки зору екуменічної перспективи.

¹ Гуцуляк Л. Божественна літургія Йоана Золотоустого в Київській митрополії після унії з Римом (період 1596 - 1839). – Львів, 2003. – С. 3-4.

Вважаємо за потрібне вяснити ключові терміни, поняття, безпосередньо пов'язані з цим дослідженням такі як «обряд» (загальне значення), «латинський обряд», «візантійський обряд», «Українська Греко-Католицька Церква».

Обряд -у, ч. – 1. сукупність установлених звичаєм дій, пов'язаних із побутовими традиціями або з виконанням релігійних настанов; 2. сукупність установлених церквою культових дій. 2. *заст.* церемонія².

Традиційним і єдино можливим обрядом літургійного життя Української Греко-Католицької церкви є **візантійський обряд**.

Зазначимо, що загалом можна окреслити два основні напрямки літургійних форм з різним обрядовим змістом: Західний і Східний. Західний історично був представлений такими гілками: галійською, миланською, амвросіянською, кельтійською, мозарабською, римською тощо. Панівним виявився обряд Римський (термін «**латинський обряд**» походить від богослужбової мови, первісно йому притаманної). На Сході літургійно-обрядове життя було більш різноманітне, там сформувалися такі важливі обряди: візантійський, вірменський, сирійсько-антіохський, халкедонський, александрійсько-коптійський, ефіопський, тощо. Але простішим є поділ на два напрямки: єгипетсько-александрійську й сирійсько-палестинську обрядові форми.

На основі переробки сирійсько-палестинського типу виникає візантійський обряд, який не був створений у Візантії, лише перейнятий з Антіохії. Пізніше його розвинули й удосконалили. І через головний осередок свого розвитку й поширення цей обряд справедливо називається Візантійський. Після того, як імператор Константин Великий вибрав Візантію під нову столицю східно-римської імперії і назвав її "Новим Римом" (Константинополем), надавши сильну підтримку держави, візантійські єпископи набирають силу і починають з часом займати провідне місце в церковно-адміністративній ділянці.

Візантійський обряд у відправі Служби Божої вживає двох літургійних формулярів: Літургії св. Івана Золотоустого і Літургії св. Василя Великого³.

² Словник української мови: В 11-ти томах. – К.: Наукова думка, 1970-1980. – Т. 7. – С. 354.

Появу слов'янського варіанту візантійського обряду завдячуємо двом святим братам: Кирилові й Методієві, які зробили переклад церковних книг на слов'янську мову. Ввівши слов'янську мову до літургії, Кирило й Методій стали основоположниками і творцями слов'янського обряду.⁴

Український народ прийняв християнську віру у 988 році у візантійсько-слов'янському обряді, а не в латинському тому, що наша держава у ті часи мала з Візантією політичні, культурні, економічні й династичні зв'язки, а мова слов'янського обряду була зрозуміла нашому народові. Питання про те, яку віру прийняв св. Володимир з Візантії – католицьку чи православну – є некоректним, оскільки він прийняв віру однієї, нерозділеної Церкви, оскільки тоді ще поділу на Східну і Західну Церкви не було.

Таким чином можемо сформулювати такі загальні положення щодо ролі візантійсько-слов'янського обряду в українському контексті:

1. З Візантії через Болгарію ми перейняли у слов'янській мові св. Літургію, церковні книги, богослужіння, церемонії, практики, наспіви, празники, пости і церковний календар.
2. З Візантії прийшла архітектура наших церков. Наші східні церкви мають свій питомий стиль. З Візантії походить внутрішнє обладнання нашого храму, наш іконостас, наші ризи і святий посуд.
3. З Візантії ми взяли святі ікони, передусім прегарні ікони Божої Матері. Східна Церква не знає статуй у церкві, бо Це звичай латинського обряду. Красу наших святих ікон подивляє увесь світ.
4. З Візантії ми одержали адміністрацію нашої Церкви, наших митрополитів і єпископів, наші церковні закони, подані в Номоканон, що в нас має назву «Кормча Книга»⁵

Вважаємо за потрібне також в'яснити термін **«Українська Греко-Католицька Церква»** з метою уникнення неточностей та плутанини при аналізі церковного життя з

³ Богмат П. Християнське поклоніння та розвиток Божественної літургії і її реформування. – Тернопіль, 2001 рік. – С. 7, 8.

⁴ Як утворювався Візантійсько-слов'янський обряд?// <http://www.promin-lubovi.narod.ru/public/1/pub1st6.htm>. – С. 1-2.

⁵ Як утворювався Візантійсько-слов'янський обряд?// <http://www.promin-lubovi.narod.ru/public/1/pub1st6.htm>. – С.3.

історичної перспективи. Отже, термін «греко-католицький» виник в часі перебування України в складі Австро-Угорської імперії як засіб для розрізнення католиків східного обряду від католиків західного обряду, яких, в свою чергу, назвали «римо-католиками». До цього періоду вірних нашої Церкви називали «уніатами», або «уніятами», тобто тими, хто підтримали Унію. Інший термін, який також вживали для означення тих, християн, які прийняли послух Святому Престолові, – «з'єднані», або «з'єдинені» (напротивагу їм – «нез'єднані», або «схизмати» - ті, хто не пристав до Унії).

Це дослідження є спробою неупередженого висвітлення проблеми латинських запозичень в обрядовому житті УГКЦ через короткий історичний екскурс, який мав би стати своєрідним тлом для кращого зрозуміння сучасного стану літургійно-обрядового життя Української Греко-Католицької Церкви. Прагнемо відобразити настрої, тенденції, проблеми, пов'язані з впливами західного обряду, які існують у практичному житті нашої Церкви через низку інтерв'ю, проведених з греко-католицьким священиками різних парафій Львівської Архиепархії та Коломийсько-Чернівецької єпархії. Використання досвіду двох різних адміністративних частин УГКЦ спрямоване на те, щоб представити проблему з різних (часом протилежних) точок зору, які історично сформувалися у Греко-Католицькій Церкві, а також спростувати певні стереотипи, витворені тими ж історичними обставинами. І нарешті, прагнемо виявити, яку роль відіграє така літургійно-обрядова реальність УГКЦ в екуменічному діалозі між церковним Сходом і Заходом.